

НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ М.П.ДРАГОМАНОВА

САДОВЕНКО СВІТЛАНА МИКОЛАЇВНА

УДК 372.3:398(477)

**МЕТОДИКА ФОРМУВАННЯ МУЗИЧНИХ ЗДІБНОСТЕЙ
У ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ
(НА МАТЕРІАЛІ УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРУ)**

13.00.02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ – 2007

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Сумському державному педагогічному університеті імені А.С.Макаренка, Міністерство освіти і науки України, м. Суми.

Науковий керівник: кандидат педагогічних наук, доцент
Кречківський Алім Феофілович,
Сумський державний педагогічний університет
імені А.С.Макаренка, завідувач кафедри
методики музичного виховання, співів та хорового диригування.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, професор
Танько Тетяна Петрівна,
Харківський національний педагогічний університет імені
Г.С.Сковороди, декан факультету дошкільного виховання;

кандидат педагогічних наук,
старший науковий співробітник
Науменко Тетяна Іванівна,
практичний психолог дошкільного навчального закладу № 155 м.
Києва.

Провідна установа: Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла
Коцюбинського,
кафедра педагогіки і методики
початкового навчання,
Міністерство освіти і науки України, м. Вінниця.

Захист відбудеться 13 червня 2007 року о 16.30 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К
26.053.08 у Національному педагогічному університеті імені М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул.
Пирогова, 9.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Національного педагогічного університету імені
М.П.Драгоманова, 01601, м. Київ, вул. Пирогова, 9.

Автореферат розісланий 11 травня 2007 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

А.В. Козир

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Невід’ємним компонентом сучасної загальноосвітньої підготовки в Україні є естетичне виховання. Його спрямування на опанування підростаючим поколінням національним культурним досвідом, зокрема фольклорним арсеналом культури, співвідноситься з доктринальними положеннями Закону України “Про дошкільну освіту”, Державної національної програми “Освіта” (“Україна XXI століття”), Концепції національного та дошкільного виховання. Найбільш органічно цей процес відбувається у практиці дошкільного музично-естетичного виховання, адже музичний фольклор, як першооснова музичної культури, є природним підґрунтям для загального музично-естетичного розвитку дошкільників та формування у них музичних здібностей.

Осмилення проблеми музичних здібностей, як однієї з найактуальніших проблем музичної освіти, здійснено в наукових працях у різних аспектах: філософсько-естетичному (Аристотель, М.Каган, О.Лосєв), соціологічному (А.Сохор, В.Цукерман), психологічному (Б.Ананьєв, Л.Виготський, Д.Ельконін, Н.Лейтес, С.Рубінштейн, О.Леонтьєв, Є.Назайкінський, Б.Теплов), музикознавчому (Б.Асаф’єв, Л.Баренбойм, В.Медушевський, Б.Яворський). Дослідження музичних здібностей, пошук шляхів і методів їх формування й розвитку здійснено вітчизняними (О.Коваль, О.Лобова, В.Макаров, Л.Масол, Е.Печерська, О.Ростовський) та зарубіжними (Е.Жак-Далькроз, З.Кодай, М.Монтессорі, К.Орф, Ш.Судзуки, Б.Трічков) вченими-педагогами. Окремі аспекти досліджуваної проблеми дістали втілення в наукових працях у ракурсі загальномузичного (Е.Абдуллін, О.Апраксіна, Г.Падалка, О.Рудницька, Т.Танько, Г.Тарасенко), музично-творчого (А.Козир, А.Кречківський, М.Лазарєв, Н.Фоломеєва), музично-естетичного (А.Щербо, О.Щолокова), зокрема на народній основі (А.Авдієвський, І.Бех, А.Болгарський, І.Зязюн, А.Іваницький), виховання. Особливості розвитку музичних здібностей дітей дошкільного віку досліджували А.Аріменді, Г.Артоболевська, Н.Ветлугіна, О.Запорожець, М.Михайлова, С.Науменко, О.Радинова, К.Тарасова. Проблема збагачення змісту музичного виховання дошкільників набула подальшого розвитку в працях В.Верховинця, О.Кононко, Т.Науменко, С.Русової, В.Шацької, А.Шевчук.

Однак, не зважаючи на вагомий теоретичний та практичний внесок вищевказаних досліджень у розв’язання означеної проблеми, в музично-педагогічній галузі освіти бракує системного дослідження методичних засад формування музичних здібностей у дітей молодшого й середнього дошкільного віку. Потребують подальшого вивчення питання комплексного використання етнічного мистецького фонду як домінанти музичного виховання й навчання дітей на важливому етапі дошкільного дитинства. Становить проблему недостатність репертуарних збірок,

методичних посібників, у яких було б здійснено адаптацію до певного дитячого віку й систематизацію зразків вітчизняного музичного фольклору, розкрито його значення у формуванні музичних здібностей дошкільників.

Актуальність проблеми, її недостатня теоретична та методична розробленість, а також потреби музично-виховної практики дали підстави для визначення теми дослідження: *“Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору)”*.

Зв’язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження виконане відповідно до плану науково-дослідної роботи кафедри методики музичного виховання, співів та хорового диригування Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка й складає частину наукового напрямку *“Шляхи удосконалення навчально-виховного процесу в закладах освіти різного рівня”*.

Тему дисертації затверджено вченою радою Сумського державного педагогічного університету імені А.С.Макаренка (протокол № 3 від 24.10.2005 р.) та узгоджено в Раді з координації наукових досліджень у галузі педагогіки та психології в Україні (протокол № 9 від 29.11.2005 р.).

Об’єкт дослідження – процес музично-естетичного виховання дітей молодшого і середнього дошкільного віку.

Предмет дослідження – методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.

Мета дослідження полягає у розробці, науковому обґрунтуванні та експериментальній апробації методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського музичного фольклору в навчально-виховних закладах освіти.

Концептуальна ідея дослідження ґрунтується на розумінні українського музичного фольклору як феномена, що містить у собі об’єктивні передумови формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку. Авторський підхід полягає у розгляді фольклорного музичного мистецтва як особливої, феноменологічної художньої реальності, яка завдяки синкретичності та збереженій у генетичному коді інтонаційній основі музичного мовлення створює підґрунтя для формування музичних здібностей дітей. Формувальний потенціал українського музичного фольклору може бути зреалізований за умов впровадження та поетапного ускладнення змісту і форм музично-ігрової, музично-творчої діяльності дошкільників, а також цілеспрямованого залучення батьків до музично-виховного процесу.

Гіпотеза дослідження. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку буде ефективною, якщо забезпечити:

– організацію процесу музичного виховання й навчання на музично-ігрових засадах, що уможливлено використанням синкретичного за своєю природою вітчизняного музичного фольклору;

– умови для виконання дітьми багатofункціональних ролей у процесі музичного виховання й навчання (дитина-слухач, дитина-виконавець (співак, музикант), дитина-актор, дитина-творець);

– залучення батьків до музичних занять з метою реалізації природних механізмів передавання національного фольклору та його органічного функціонування в просторі і часі.

Відповідно до мети й гіпотези визначено такі **завдання дослідження**:

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми в теорії та практиці музичної освіти.
2. Конкретизувати зміст і структуру музичних здібностей дітей дошкільного віку.
3. Дослідити особливості та педагогічні можливості українського музичного фольклору з позицій його впливу на формування музичних здібностей у дошкільників.
4. Обґрунтувати організаційно-методичні засади формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.
5. Визначити критерії та встановити рівні сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку.
6. Розробити, теоретично обґрунтувати та експериментально перевірити ефективність методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку, побудованої на матеріалі українського музичного фольклору.

Методологічною основою дослідження в контексті міждисциплінарного аналізу стали загальнотеоретичні й методологічні принципи наукового пізнання; сучасні концепції гуманізації освіти та положення про активність суб'єкта у пізнавальній діяльності; концептуальні положення психології та педагогіки про розвиток особистості; наукові ідеї щодо сутності мистецтва як специфічної форми суспільної свідомості, його ролі у вихованні особистості; ідеї видатних діячів культури і мистецтва про фольклор як складову національної духовної культури, засіб виховання особистості та про необхідність розвитку вітчизняної музичної освіти на національній основі.

Теоретичну основу дослідження склали концептуальні положення дошкільної педагогіки (С.Русова, М.Метлов, В.Сухомлинський, К.Ушинський); теоретичні положення щодо національного виховання в контексті соціокультурного розвитку особистості, забезпечення єдності освіти і національної культури (І.Бех, І.Зязюн, В.Кремень, О.Сухомлинська, Б.Ступарик), сучасна теорія музично-педагогічної освіти (Е.Абдуллін, Л.Масол, О.Олексюк, Г.Падалка, О.Ростовський, О.Рудницька, Т.Танько, О.Щолокова); ґрунтовні дослідження з проблем музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку (А.Арісменді, В.Верховинець, Н.Ветлугіна, М.Метлов,

Т.Науменко, А.Шевчук); теоретичні положення психології музичних здібностей (Л.Виготський, О.Леонт'єв, Є.Назайкінський, С.Науменко, С.Рубінштейн, Б.Теплов), теоретичний доробок музикознавців, вчених-етнографів, фольклористів (М.Дмитренко, В.Скуратівський, О.Смоляк, В.Шульгіна).

Для досягнення мети, розв'язання поставлених завдань та перевірки гіпотези було використано комплекс наукових **методів теоретичного та емпіричного рівнів**. *Першу групу* склали методи системно-структурного аналізу (класифікація, систематизація), порівняння та узагальнення, прасиметричні методи (вивчення та узагальнення практичного педагогічного досвіду вчителів музики, музичних керівників дошкільних та керівників фольклорних гуртів позашкільних закладів освіти, аналіз звітних документів), які були застосовані для здійснення теоретичного аналізу проблеми, що досліджувалася, ретроспективного аналізу власного педагогічного досвіду. До *другої групи* увійшли методи педагогічного спостереження, індивідуальної бесіди, анкетування, опитування, тестування, інтерв'ювання, створення проблемних ситуацій, вивчення навчальної документації та результатів діяльності, аналіз відеозаписів занять та виступів дітей на ранках і святах, експертна оцінка, педагогічний експеримент (констатувальний і формувальний), методи якісної та кількісної обробки експериментальних даних – у математичному й графічному вигляді.

Організація дослідження. Дослідно-експериментальна робота проводилась відповідно до поставлених завдань і включала чотири етапи.

На *першому етапі* (2001-2002 рр.) проаналізовано стан розкриття обраної проблеми в науково-методичній літературі, визначено методологічні й теоретичні основи, предмет, об'єкт, мету і завдання, обґрунтовано гіпотезу дослідження та розроблено методику констатувального експерименту.

На *другому етапі* (2002-2003 рр.) розроблено критерії, показники та встановлено рівні сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку (констатувальний експеримент), визначено організаційно-методичні засади, розроблено програму та експериментальну методику формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.

На *третьому етапі* (2003-2005 рр.) експериментально перевірено ефективність розробленої методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського музичного фольклору (формувальний експеримент), проведено порівняльний аналіз результатів обох експериментів.

На *четвертому етапі* (2005-2006 рр.) проаналізовано, систематизовано та узагальнено результати дослідно-експериментальної роботи, підведено підсумки, сформульовано висновки, оформлено текст дисертації.

Експериментальною базою дослідження стали: дошкільний навчальний заклад № 674 Святошинського району міста Києва; Центр позашкільної роботи Святошинського району міста Києва; Сумська дитяча музична школа № 3; навчальний заклад освіти школа-дитячий садок I ступеня імені Софії Русової Управління освіти Подільської районної у місті Києві державної адміністрації, Бердянський державний педагогічний університет, Інститут мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника, Сумський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти. Експериментальним дослідженням було охоплено 436 осіб, з них 372 дітей дошкільного віку.

Наукова новизна результатів дослідження. *Вперше* теоретично обґрунтовано організаційно-методичні засади формування музичних здібностей у дошкільників на матеріалі українського музичного фольклору, розроблено та експериментально перевірено поетапну методику формування музичних здібностей у дітей молодшого й середнього дошкільного віку на матеріалі вітчизняного музичного фольклору. *Конкретизовано* зміст і структуру поняття “музичні здібності” стосовно дітей дошкільного віку. *Розроблено* сукупність критеріїв та показників визначення рівня сформованості музичних здібностей у дошкільників. *Набула подальшого розвитку* ідея про синкретичність та інтонаційну сутність українського музичного фольклору як об’єктивні передумови формування музичних здібностей дітей дошкільного віку.

Теоретичне значення дослідження виявляється в актуалізації необхідності наукових розробок з проблеми формування музичних здібностей у дітей різних вікових категорій на матеріалі українського фольклору; збагаченні наукових уявлень щодо можливості діагностування музичних здібностей дошкільників засобами музичного фольклору; розширенні теоретичного знання щодо удосконалення фахової підготовки майбутніх вихователів, музичних керівників та учителів музики.

Практичне значення дослідження полягає в розробці рекомендацій щодо певної корекції існуючих навчальних планів і програм з методики музичного виховання для дошкільних та позашкільних освітньо-виховних закладів; створенні на матеріалі вітчизняного фольклору авторської програми, спрямованої на формування музичних здібностей дошкільників у закладах позашкільної освіти. Матеріали дослідження можуть слугувати підставою для оновлення змісту навчальної дисципліни “Теорія та методика музичного виховання” у вищих навчальних закладах педагогічної освіти, для розробки відповідних спецкурсів, навчально-методичних посібників та методичних рекомендацій щодо формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку.

Вірогідність здобутих результатів забезпечується методологічною та теоретичною обґрунтованістю вихідних положень дисертації; застосуванням комплексу взаємопов’язаних теоретичних та емпіричних методів, адекватних його об’єкту, предмету, меті й завданням; об’єктивністю критеріїв та показників дослідження; поєднанням кількісного та якісного аналізу

отриманих експериментальних даних та позитивними результатами апробації основних положень дисертації в практиці роботи навчально-виховних закладів.

Апробація і впровадження результатів дослідження здійснювалися безпосередньо у процесі роботи дисертанта з дошкільниками в комплексі навчально-виховних закладів за авторськими програмами, проведення дитячих свят за власними сценаріями, шляхом публікацій статей у наукових виданнях.

Основні положення й висновки дисертації обговорювалися і здобули позитивну оцінку на міжнародних наукових конференціях: “Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку” (Суми, 2004), “Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці” (Івано-Франківськ, 2005), “Модернізація мистецької освіти у контексті євроінтеграції” (Одеса, 2006), “Україна – світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур” (Київ, 2006), “Національна культура в контексті сучасних глобалізаційних процесів” (Київ, 2006), міжнародному науковому симпозіумі “Просвітницька діяльність Софії Русової” (Кам’янець-Подільський, 2006)”, II Міжнародних педагогічних читаннях “Підготовка фахівців дошкільної освіти в контексті вимог Болонської угоди” (Херсон, 2006), *всеукраїнському науково-практичному семінарі “Сучасна мистецька освіта: реалії та перспективи”* (Суми, 2003) та на *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: “Художня освіта і суспільство ХХІ століття: духовні, культурологічні, мистецькі виміри” (Київ, 2004), “Формування творчої особистості майбутнього вчителя в умовах впровадження інноваційних освітніх технологій” (Суми, 2004), “Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства” (Київ, 2005), “Культуротворча парадигма українського націєтворення” (Івано-Франківськ, 2005), “Актуальні проблеми музичної освіти в Україні” (Ніжин, 2005), “Духовна культура як домінанта українського життєтворення” (Київ, 2005), “Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій” (Київ, 2006).

Впровадження основних положень дисертаційного дослідження здійснювалось у навчальному закладі освіти школі-дитячому садку I ступеня імені Софії Русової Управління освіти Подільської районної у місті Києві державної адміністрації (довідка № 201 від 04.12.2006 р.), Центрі позашкільної роботи Святошинського району міста Києва (довідка № 192 від 04.12.2006 р.), Сумській дитячій музичній школі № 3 (довідка № 13 від 23.01.2007 р.), Бердянському державному педагогічному університеті (довідка № 57/328-22 від 13.02.2007 р.), дошкільному навчальному закладі № 674 Святошинського району міста Києва (довідка № 449 від 06.03.2007 р.), Інституті мистецтв Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника (довідка № 174 від 19.02.2007 р.), Сумському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти (довідка № 175 від 06.03.2007 р.).

Публікації. Основні теоретичні положення і висновки дисертації відбито у 16 одноосібних публікаціях автора, з яких 8 – у провідних фахових виданнях.

Структура дослідження. Дисертація складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (344 найменування) та 26 додатків. Повний обсяг дисертації 336 сторінок, з них 199 сторінок основного тексту. Робота містить 45 таблиць, 15 рисунків, 3 схеми, 27 нотних зразків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність досліджуваної проблеми, визначено об'єкт, предмет, мету та завдання дослідження, сформульовано гіпотезу, висвітлено наукову новизну, теоретичне та практичне значення роботи, окреслено методичні та теоретичні засади дисертації, наведено відомості про апробацію та впровадження її результатів у педагогічну практику.

У **першому розділі** – “Теоретичні основи дослідження проблеми формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку” – на основі аналізу філософської, мистецтвознавчої, психолого-педагогічної літератури розглянуто існуючі підходи науковців щодо проблеми музичних здібностей, конкретизовано зміст і структуру музичних здібностей дітей дошкільного віку, визначено особливості та педагогічні можливості вітчизняного музичного фольклору з позицій його впливу на формування у дошкільників музичних здібностей, обґрунтовано організаційно-методичні засади формування останніх у дітей зазначеного віку на матеріалі українського фольклору.

У дослідженні розкрито, що за змістом та характером конкретної діяльності здібності поділяються на загальні та спеціальні види, які розвиваються в тісному взаємозв'язку. До загальних віднесено здібності, що уможливають широкий спектр різноманітної діяльності – пам'ять, увагу, розумові, психомоторні здібності. Спеціальні, у нашому випадку – музичні здібності, представлені структурними компонентами музичності (Н.Ветлугіна, С.Науменко, Т.Науменко, К.Тарасова, Б.Теплов), а саме: емоційним відгуком на музику; ладовим чуттям (здатність переживати виразні й змістові відносини між звуками); музично-слуховими уявленнями (можливість відтворювати внутрішнім слухом (“про себе”) раніше сприйняту музику); музично-ритмічним чуттям (здатність сприймати, переживати, точно відтворювати і створювати нові музично-ритмічні сполучення); музично-творчими проявами.

Аналіз психолого-педагогічних аспектів категорій “здібності”, “музичні здібності” дав змогу визначити *музичні здібності дітей дошкільного віку як стійкі індивідуально-психологічні властивості, які є передумовою та запорукою успішного здійснення музичної діяльності.* У дослідженні показано, що саме при оволодінні різними видами музичної діяльності, в процесі цілеспрямованого виховання й навчання у дошкільників формуються музично-слухові здібності

(ладове та музично-ритмічне чуття, музично-слухові уявлення), здібності до різних видів музичної діяльності (сприймання, спів, музично-рухова діяльність, гра на музичних інструментах, драматизація) та музично-творчі здібності, які в сукупності складають структуру музичних здібностей. З'ясовано, що формування музичних здібностей з раннього віку сприяє розвитку стійкої уваги, уяви, пам'яті, активізує репродуктивне та продуктивне мислення дітей молодшого й середнього дошкільного віку, позитивно впливає на їх загальнокультурне становлення.

На основі аналізу педагогічних концепцій, методичних систем вітчизняних (В.Верховинець, О.Ростовський, О.Смоляк) та зарубіжних (Б.Барток, К.Орф, З.Кодай, Б.Трічков) дослідників, дотичних до проблеми музичного виховання на національній основі, виявлено дієвість етнічного мистецького фонду у формуванні музичних здібностей дітей дошкільного віку. Підкреслено, що процес осягнення дошкільниками музичного фольклору, який функціонує у синкретичній єдності співу, танцю, інструментального виконавства, драматизації і втілюється в ігровій формі, найбільш повно відповідає дитячій психології.

Дослідження особливостей та педагогічних можливостей українського музичного фольклору доводить, що він, як цікавий, простий і доступний для сприймання музичний матеріал, є унікальним засобом формування музичних здібностей у молодшому й середньому дошкільному віці. Поступово у дітей диференціюється чуття ритму, розвивається музичний слух, що сприяє адекватному сприйманню ладового забарвлення музики, допомагає розрізняти музичні твори за характером, змістом, засобами музичної виразності. Підкреслено компенсаторні можливості дитячого музичного фольклору у формуванні співацьких навичок дітей. Простота й невеликий діапазон малих фольклорних пісенних форм сприяють розвитку гнучкості голосу, формуванню дихання, координуванню слуху й голосу, вмінню співати без напруги, протяжно, наспівно, з задоволенням. При систематичному їх застосуванні у навчально-виховному процесі дитячий голос набуває природного легкого звучання, чистоти інтонації. Також підкреслено значення українських народних, зокрема музичних, казок, музичних вставок та пісень з казок, з їх фантастичним світом ірреальних, варіативних елементів, які, органічно поєднуючи репродуктивні, стандартні, традиційні елементи з новими, креативними, допомагають дитині шукати й знаходити творчі рішення, сприяють формуванню образно-асоціативного мислення, здатності до інтерпретації.

Вивчення педагогічної практики, узагальнення провідних наукових підходів щодо музично-естетичного виховання (А.Арісменді, В.Бехтерев, Н.Ветлугіна, Л.Виготський, П.Каптерев, О.Радинова, О.Ростовський, Б.Теплов, В.Шацька), дозволило знайти оптимальне вирішення проблеми формування музичних здібностей, зокрема дітей дошкільного віку, шляхом застосування *інтегративного підходу*, який полягає у забезпеченні системного, планомірного розвитку музичних здібностей дітей у процесі комплексного, систематичного музично-естетичного виховання за

задалегідь розробленою програмою, цілеспрямованого залучення дошкільників до “музичного середовища” з обов’язковим урахуванням на кожному етапі роботи природних задатків кожної дитини.

Дотримання *принципів* означеного інтегративного підходу є вирішальною умовою формування у дітей дошкільного віку музичних здібностей на матеріалі українського фольклору, а саме: принципу емоційної насиченості навчально-виховного процесу; принципу забезпечення психологічної комфортності дітей шляхом створення святкової атмосфери під час занять; принципу добровільності участі дітей у музично-ігровій діяльності; принципу різновікового комплектування груп; принципу активізації творчого самовираження дітей. Найбільш сприятливі умови для реалізації цих принципів створюються у процесі музично-естетичного виховання дошкільників засобами фольклорного мистецтва в позашкільних закладах освіти.

Проблема музичних здібностей дітей дошкільного віку нерозривно пов’язана з обґрунтуванням *організаційно-методичних засад*, що забезпечують їх формування, під якими нами розуміється: організація навчально-виховного процесу, що передбачає органічне поєднання колективної, групової, індивідуальної форм роботи та використання різних методів музичного виховання й навчання; застосування на кожному етапі роботи різновидів музичної діяльності; свідоме обмеження навчального матеріалу вітчизняним музичним фольклором; створення природного музично-ігрового середовища, що відповідає інтересам і потребам дітей різного віку; моделювання в музично-ігровій формі реальних життєвих ситуацій, взаємин дошкільників та дорослих; систематичне спонукання малят до пошуково-творчої музичної діяльності й самовираження в ній.

У **другому розділі** – “Експериментальне дослідження проблеми формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору” – розроблено критерії та показники, за допомогою яких визначено діагностичні характеристики рівнів сформованості досліджуваного феномену, викладено зміст констатувального та формувального експериментів, розкрито методiku формування музичних здібностей у дошкільників на матеріалі українського фольклору, проаналізовано результати експериментальної роботи.

Мета *констатувального* експерименту полягала у з’ясуванні, кількісному та якісному аналізі рівнів сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Для отримання достовірних даних щодо сформованості музичних здібностей дошкільників у ході констатувального експерименту застосовувались методи бесіди, прямого й опосередкованого спостереження за дітьми на музичних заняттях, дитячих ранках, святах, заняттях з хореографії, різноманітних ігрових та робочих навчальних ситуаціях; анкетного опитування музичних керівників та батьків; виконання аналітичних, проблемно-перцептивних,

практично-творчих завдань; проведення відеозйомки та аналізу відеоматеріалів; вивчення результатів педагогічної діяльності.

На основі здійсненого науково-теоретичного аналізу, вивчення сутності досліджуваного явища, було виділено такі *критерії* сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку: рівень емоційного інтересу дитини до музичної діяльності; ступінь сформованості елементарних вокально-слухових навичок і уявлень; ступінь сформованості ритмічно-мовно-рухових умінь; міра здатності дітей до музично-творчої діяльності.

Відповідно до критеріїв було визначено *показники*, що дозволяють виявити властивості досліджуваного явища.

Рівень емоційного інтересу дитини до музичної діяльності визначався за такими показниками: наявність емоційного відгуку дітей на український музичний фольклор; відчуття ладового забарвлення української народної музики; сформованість бажання щодо опанування творами вітчизняного фольклору; характер відповідних образних уявлень, асоціацій.

Показниками *ступеню сформованості елементарних вокально-слухових навичок і уявлень* виступили: адекватність реакції на зміну мелодії під час слухання фольклорного твору; чистота інтонування мелодії голосом та міра координації між слухом і голосом; розвиненість тембрового та динамічного слуху; наявність розпізнавальної та відтворюючої музичної пам'яті.

Ступінь сформованості ритмічно-мовно-рухових умінь визначався за такими показниками: здатність відтворити у рухах метро-ритм фольклорного твору з примовляннями або приспівуваннями; відповідність емоційних рухів характеру і образу виконуваної пісні, танцю; міра скоординованості емоційних рухів зі співом та грою на дитячих музичних інструментах; відчуття музичного темпу та пауз в процесі музикування; елементарна обізнаність у засобах музичної виразності.

Показниками *міри здатності дітей до музично-творчої діяльності* стали: бажання фантазувати та творчо самовиражатися; наявність творчих проявів у різних видах музичної діяльності; міра прояву акторських здібностей у драматизації; розуміння ролі засобів музичної виразності у створенні художнього образу.

У результаті діагностичного етапу експерименту встановлено рівні сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку.

Діти з *низьким* рівнем сформованості музичних здібностей (40% від загальної кількості учасників експерименту) характеризувалися емоційною байдужістю до музичного фольклору; відсутністю або невідповідністю образних уявлень і асоціацій; відсутністю реакції на зміну мелодії; нескоординованістю слуху й голосу, ритму й рухів; нерозвиненістю тембрового й динамічного

слуху; небажанням фантазувати та творчо самовиражатися; абсолютним нерозумінням взаємозв'язку засобів музичної виразності зі створюваним музичним образом.

Середній рівень (48%) притаманний групі дітей, які відзначаються поверховим, нестійким, короточасним інтересом до сприймання музичних творів. У них спостерігається часткова реакція на зміну мелодії; при наявній скоординованості ритму і рухів відсутня координація слуху й голосу; діти орієнтуються в тембрах та динаміці музичних творів; проявляють бажання фантазувати, здатні до творчого самовираження, виявляючи елементарні акторські здібності; інколи визначають музичні жанри, музичний темп, частково розуміють відповідність засобів музичної виразності певному музичному образу.

Відносно високий рівень (12%) характеризує групу дошкільників, що відзначаються стійким свідомим інтересом до музики, сприймання якої стає для них актуальною естетичною потребою, бажанням займатися музичною діяльністю. Характерним для дітей цієї групи є: швидкість реакції на зміну мелодії; достатня розвиненість музичних умінь і навичок; відчутна зібраність і уважність на заняттях; розвинене вміння висловитися про характер музики у відповідності до її емоційно-почуттєвої оцінки; яскраві образні уявлення; наявна координація між слухом, голосом та ритмічними рухами, їх відповідність характеру музичного твору; усвідомлення зв'язку між основними засобами музичної виразності та створюваним художнім образом; яскравий прояв акторських здібностей, вільне переключення з однієї ролі на іншу.

На основі якісного та кількісного аналізу отриманих діагностичних даних було розроблено методикою *формульованого* експерименту. Для його проведення нами було сформовано дві групи дітей (по 25 осіб) – експериментальну (ЕГ), в якій заняття проходили за експериментальною методикою та контрольну (КГ), яка продовжувала заняття за традиційною програмою.

Формувальний експеримент проходив у три етапи.

Перший етап – адаптаційно-мотиваційний – було спрямовано на підготовку дітей дошкільного віку до активної участі у різних видах музичної діяльності шляхом створення музично-фольклорного середовища, що викликало емоційний відгук дітей на народну музику, сприяло накопиченню музичного досвіду, збагаченню тезаурусу, виникненню у них стійкої мотивації до музичної діяльності та інтересу до вітчизняного фольклору. На цьому етапі використовувались індивідуальні та групові форми роботи з дітьми та спеціально розроблені авторські методи. Зокрема, метод *“прискореної адаптації”*, який полягав у наданні за короткий термін значного обсягу і доступного для вихованців певного репертуару, створенні умов для оволодіння дітьми початковими мінімальними знаннями, вміннями й навичками, що дозволяло дошкільникам включитись у ранню сценічну діяльність, стверджувало їх у власних можливостях, суттєво підвищувало рівень інтересу до українського фольклору та зацікавленості у заняттях

музичною діяльністю на його матеріалі. Метод *“парного навчання”* передбачав постійну присутність і включеність у навчальний процес батьків, що допомагало дітям, спираючись на батьківську підтримку й приклад, адаптуватись до нового для них середовища.

Другий етап – репродуктивно-інформаційний – було підпорядковано активізації репродуктивного мислення дошкільників, оволодінню дітьми певним комплексом інформації, музично-теоретичними елементарними знаннями, вміннями й навичками в музично-фольклорному аспекті та формування здатності до їх використання у музично-ігровій діяльності. З цією метою застосовувались колективні форми та робота малими групами, використовувалась значна кількість спеціально дібраного репертуарного фольклорного матеріалу, який виконував роль *“тренувальних вправ”* (Е.Ж.-Далькрос). Підкреслимо, за перший рік навчання діти експериментальної групи опанували 43 зразками українського дитячого музичного фольклору, за другий рік – близько 60. На цьому етапі застосовувався широкий спектр методів, спрямованих на набуття дітьми відповідних умінь і навичок та засвоєння необхідного комплексу знань, зокрема авторських методів: *“стислого максимуму”* – оволодіння учасниками експерименту максимальною кількістю фольклорних творів у здійсненні різних видів музичної діяльності; *“наочно-образної музичної ілюстрації”* – для освоєння та закріплення музичних знань, умінь, навичок щодо визначення засобів музичної виразності у процесі аналізу прослуханих фольклорно-музичних творів, музичних казок та їх ролі у створенні відповідного характеру, образу; *“асоціативного”* – передбачав виконання дітьми однієї вправи чи розспівки на фольклорному матеріалі (скоромовки, лічилки, дражнилки, звуконаслідування тощо) у характерах різноманітних персонажів або уявних образів; *“співставлення відомого дітям музичного матеріалу з новим, невідомим”* – дозволяв проводити порівняльний аналіз, встановлювати спільні й відмінні риси, притаманні фольклорним творам; *“педагогічної активності”* – полягав у вмінні педагога використовувати силу педагогічного впливу і підвищував ефективність усіх означених методів.

Третій етап – творчо-діяльнісний – було спрямовано на закріплення набутих знань, умінь, навичок, активізацію творчих проявів дітей у всіх видах музичної діяльності та стимуляцію їх самовираження. Для забезпечення творчого характеру процесу навчання застосовувалися методи *“художнього контексту”* та *“Я – актор”*, які допомагали дітям самовиразитися через образотворче мистецтво (малюнок, ліплення, аплікація) та через прояв акторських здібностей під час виконання багатофункціональних ролей у співі, драматизаціях, розігруваннях пісень та ігор, гри на дитячих інструментах. На цьому етапі застосовувались колективні та масові форми роботи (шумові оркестри, драматизація народних обрядів, дитячі ранки, свята, участь у концертних виступах), в яких дошкільники мали змогу творчо проявитись, самовиразитись і набути впевненості у власних можливостях.

У результаті експерименту відбулася прогресивна динаміка змін у рівнях сформованості музичних здібностей дошкільників (див. таблицю 1).

Таблиця 1

**Рівні сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку
на матеріалі українського фольклору (%)**

Групи	Експериментальна група (ЕГ)			Контрольна група (КГ)		
	Констатув.	Контр.зріз	Кінцевий	Констатув.	Контр.зріз	Кінцевий
Низький	44	28	8	36	32	20
Середній	44	48	32	52	48	48
Відносно високий	12	24	60	12	20	32

Зіставлення результатів констатувального та кінцевого зрізів в експериментальних групах дозволяє прослідкувати істотне збільшення кількості дітей з відносно високим рівнем сформованості музичних здібностей та суттєве зменшення кількості дошкільників, що належали до низького рівня. Зокрема, на початку експерименту в КГ низький рівень сформованості музичних здібностей дітей становив 36%, середній – 52%, відносно високий – 12%, а в ЕГ відповідно 44%, 44%, 12%. Наприкінці експерименту відсоткове співвідношення у рівнях сформованості музичних здібностей учасників експерименту суттєво змінилось. Так, у КГ з низьким рівнем було зафіксовано 20% дошкільників, з середнім – 48%, з відносно високим – 32%, тоді як в ЕГ кількість дітей дошкільного віку з низьким рівнем сформованості музичних здібностей знизилась до 8%, з середнім – збільшилась до 32%, а відносно високий рівень склав 60%.

Діагностика рівнів сформованості музичних здібностей у дітей, здійснена наприкінці формувального експерименту, свідчить про значну ефективність запропонованої методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору та ефективність експерименту, що відображено в таблиці 2, де k – показує коефіцієнт ефективності методики, K – коефіцієнт ефективності експерименту, $Z1$ – констатувальне діагностування, $Z2$ – контрольний зріз, $Z3$ – кінцевий зріз, $Z3-Z1$ – приріст. Коефіцієнт ефективності методики, яка застосовувалась в КГ, становить 1,1848, що відповідає 18,48% її ефективності, тоді як в ЕГ даний коефіцієнт складає 1,4355, що відповідає 43,55% успішності запропонованої авторської методики. Коефіцієнт ефективності експерименту склав 1,2116, що становить 21,16% (див. таблицю 2).

Таблиця 2

**Динаміка змін сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку
на матеріалі українського фольклору**

Групи	Зрізи (середній бал)				Ефективність методики		Ефективність експерименту	
	Z1	Z2	Z3	Z3-Z1	$k=Z3/Z1$	%	$K=k_{EG}/k_{KG}$	%
КГ	6,98	7,62	8,27	1,29	1,1848	18,48	1,2116	21,16
ЕГ	6,82	8,14	9,79	2,97	1,4355	43,55		

Викладені статистичні дані підтверджують правомірність висунутої нами гіпотези, свідчать про ефективність запропонованої методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.

ВИСНОВКИ

У дисертації наведено теоретичне узагальнення та нове вирішення проблеми формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на основі використання вітчизняного музичного фольклору, що знайшло відображення в теоретичному обґрунтуванні організаційно-методичних засад формування музичних здібностей у дошкільників, розробці та експериментальній перевірці методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору. Проведене дослідження та виконання всіх поставлених завдань підтвердили правомірність висунутої гіпотези і дозволили зробити такі висновки.

1. Головним пріоритетом сучасної української системи дошкільного музично-естетичного виховання є опора на національні культурні цінності, що становить підґрунтя для збереження духовної єдності та спадковості поколінь. Музичне виховання дошкільників є одним з найважливіших напрямів особистісного становлення та формування ціннісних орієнтацій дітей. Актуальним у цьому контексті є пошук нових методичних підходів, створення нових методичних розробок, програм, спрямованих на формування музичних здібностей та розвиток особистості дітей дошкільного віку з використанням музичного фольклору України.

2. Теоретичний аналіз наукових джерел дозволив конкретизувати поняття “музичні здібності” дітей дошкільного віку і визначити їх як стійкі індивідуально-психологічні властивості, що забезпечують успішність музичної діяльності дитини. Формування музичних здібностей відбувається в процесі оволодіння дошкільниками різними видами музичної діяльності на основі виявлення та розвитку музичних задатків. У дослідженні показано, що саме у процесі цілеспрямованого музичного виховання й навчання у дошкільників формуються музично-слухові здібності (ладове та музично-ритмічне чуття, музично-слухові уявлення), здібності до різних видів музичної діяльності (сприймання, спів, музично-рухова діяльність, гра на музичних інструментах,

драматизація) та музично-творчі здібності, які в сукупності складають структуру музичних здібностей. Визначено, що період дошкільного дитинства є сенситивним для формування музичних здібностей.

3. У дисертації розкрито особливості українського музичного фольклору, які полягають у багатофункціональності, синкретичності, доступності музичного мовлення, обґрунтовано його дієвість у формуванні музичних здібностей у дітей молодшого і середнього дошкільного віку. Доведено, що використання в освітньо-виховному процесі вітчизняного музичного фольклору ефективно впливає на музичний та загальний розвиток малят в їх природній музично-ігровій діяльності, є дієвим засобом формування музичності, пізнання оточуючого світу та самих себе. Констатовано, що залучення дітей до етнонаціональних музичних традицій сприяє підвищенню рівня їх пізнавальної активності, прискоренню розвитку мислення, забезпечує раннє формування мовних навичок, підвищує якість їх навчальних досягнень, формує синоптичне сприймання образу світу. Як складова національної культури музичний фольклор концентрує в собі народну філософію, етику й естетику, є дієвим фактором виховного впливу на особистість і відповідає сучасним соціально-культурним вимогам.

4. У дослідженні обґрунтовано організаційно-методичні засади формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору, до яких віднесено: організацію навчально-виховного процесу, що передбачає органічне поєднання колективної, групової, індивідуальної форм роботи та використання різних методів музичного виховання й навчання; застосування на кожному етапі роботи різновидів музичної діяльності; свідоме обмеження навчального матеріалу вітчизняним музичним фольклором; створення природного ігрового середовища, що відповідає інтересам і потребам дошкільнят; моделювання в музично-ігровій формі реальних життєвих ситуацій, взаємин дітей та дорослих; систематичне спонукування малят до пошуково-творчої музичної діяльності й самовираження в ній.

5. Рівень сформованості музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору визначався за такими критеріями: рівень емоційного інтересу дитини до музичної діяльності; ступінь сформованості елементарних вокально-слухових навичок і уявлень; ступінь сформованості ритмічно-мовно-рухових умінь; міра здатності дітей до музично-творчої діяльності. У процесі діагностичного обстеження у більшості дітей, що відвідували дошкільні та позашкільні навчальні заклади, було виявлено недостатній рівень сформованості музичних здібностей. Результати дослідження засвідчили низьку зацікавленість дітей у музичній діяльності, поверховість їх умінь і навичок, вокально-слухову й рухово-ритмічну нескоординованість, слабкість творчих проявів та невпевненість у творчому самовираженні, що дало підставу для

розробки експериментальної методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.

6. У дисертації розроблено й теоретично обґрунтовано методику поетапного формування музичних здібностей у дітей молодшого і середнього дошкільного віку, побудовану на матеріалі українського фольклору. Метою першого (адаптаційно-мотиваційного) етапу було проведення активної роботи щодо розширення кола музичних уявлень дошкільників про українські народні традиції, звичаї, ознайомлення з вітчизняним дитячим музичним фольклором, його пісенно-ігровою складовою, активізації емоційного відгуку дітей на народну музику, накопичення у них музичного досвіду, виникнення у дошкільнят стійкої мотивації до музичної й творчої діяльності та інтересу до вітчизняного фольклору. Зміст другого (репродуктивно-інформаційного) етапу було підпорядковано активізації репродуктивного мислення дошкільників, оволодінню дітьми певним комплексом інформації, музично-теоретичними знаннями, вміннями й навичками в музично-фольклорному аспекті, розвитку здатності до їх відтворення у музично-ігровій діяльності, що передбачало безпосереднє формування музичних здібностей дошкільників у цілеспрямованому навчально-виховному процесі. Третій етап (творчо-діяльнісний) було спрямовано на закріплення набутих знань, умінь, навичок, активізацію творчих проявів дітей дошкільного віку у різновидах музичної діяльності та стимуляцію їх самовираження.

Досягнення мети і виконання завдань всіх названих етапів забезпечувало використання сукупності методів: “прискореної адаптації”, “парного навчання”, “наочно-образної музичної ілюстрації”, “асоціативного”, “співставлення відомого дітям музичного матеріалу з новим, невідомим”, “художнього контексту”, “Я – актор”, “педагогічної активності”.

7. Результати формувального експерименту дали змогу констатувати суттєві позитивні зміни в рівнях сформованості музичних здібностей дошкільників, що є прямим доказом ефективності розробленої методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору. Коефіцієнт ефективності експериментальної методики складає 1,4612, що дорівнює 46,12 відсоткам її успішності.

Виконане дослідження не вичерпує всіх аспектів порушеної проблеми. Подальшого вивчення й наукового обґрунтування потребують проблеми формування музичних здібностей на фольклорному матеріалі учнів різних вікових категорій. Актуальними, на наш погляд, є: розробка теоретичних та методичних засад музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку на фольклорній основі з урахуванням національно-регіонального компоненту; пошук методів формування музичних здібностей дошкільників на матеріалі сучасної музики; розробка науково-теоретичних засад та обґрунтування шляхів щодо збереження й розвитку дитячих фольклорно-музичних традицій.

Основні положення дисертації викладено у таких публікаціях автора:

1. Садовенко С.М. Розвиток творчих та музичних здібностей дітей раннього і молодшого дошкільного віку // Педагогічні науки. Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2003. – С. 460-467.
2. Садовенко С.М. Розвиток музично-творчих здібностей дошкільнят засобами пісенно-ігрових методів дитячого фольклору // Наукові записки, Ніжин: Видавництво НДУ імені М.Гоголя, 2005. – С. 72-76.
3. Садовенко С.М. Вплив пісенного фольклору на розвиток музичних здібностей дітей дошкільного віку та творчу самореалізацію особистості // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина друга. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2005. – С. 275-281.
4. Садовенко С.М. Особливості та психолого-педагогічні умови розвитку музичної пам'яті дошкільнят // Педагогічний процес: теорія і практика: Збірник наукових праць. – К.: Видавництво П/П “ЕКМО”, 2005. – Вип. 1. – С. 194-205.
5. Садовенко С.М. Дитячий музичний фольклор у формуванні музичних здібностей дошкільників // Педагогічні науки: Збірник наукових праць. Частина друга. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2006. – С. 184-192.
6. Садовенко С.М. Педагогічні погляди Софії Русової на проблеми музичного виховання дітей дошкільного віку // Просвітницька діяльність Софії Русової: Збірник наукових праць Кам'янець-Подільського державного університету. Серія соціально-педагогічна. Випуск V. Том I / Відп. ред. Ю.М.Ковальчук. Упорядн. В.А.Гурський. – Кам'янець-Подільський: Абетка-НОВА, 2006. – С. 156-163.
7. Садовенко С.М. Український дитячий музичний фольклор як засіб опіки і виховання дітей дошкільного віку // Ідея опіки дітей і молоді в історико-педагогічній науці: Збірник наукових праць. – Ів.-Франківськ, 2005. – С. 87-93.
8. Садовенко С.М. Формування особистісних цінностей та розвиток музично-творчих здібностей дошкільнят засобами національної культурної спадщини // Культуротворча парадигма українського націєтворення: Збірник наукових статей. – Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. – С. 121-129.
9. Садовенко С.М. Особливості методики формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського музичного фольклору // Мистецька освіта: сучасний стан і перспективи розвитку. Науковий вісник: ПДПУ імені К.Д.Ушинського /Збірник наукових праць. Спеціальний випуск. Частина друга. – Одеса: ПДПУ, 2007. – С. 71-78.

10. Садовенко С.М. Дитячий фольклор як засіб розвитку музично-творчих здібностей дітей дошкільного віку // Художня освіта і суспільство XXI століття: духовні, культурологічні, мистецькі виміри: Зб. матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., Київ, 22-23 жовтня 2004 р. – К., 2004. – С. 136-141.
11. Садовенко С.М. Дошкільнята і дитячий музично-ігровий фольклор: теоретичні й прикладні педагогічні аспекти // Мистецька освіта та мистецтво освіти в контексті формування сталого суспільства: Зб. матеріалів Всеукр. наук-практ. конф., Київ, 12-13 травня 2005 р. – К.: ДАКККіМ, 2005. – Ч. 1. – С. 278-281.
12. Садовенко С.М. Музично-виховний потенціал українського музичного фольклору як засіб розвитку музичних здібностей дошкільників // Духовна культура як домінанта українського життєтворення: Зб. матер. Всеукр. наук-пр. конф., Київ, 22-23 грудня 2005 р. – К.: ДАКККіМ, 2005. – Ч. II. – С. 284-288.
13. Садовенко С.М. Педагогічні засади формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку. – Матеріали II-х Міжнародних педагогічних читань “Підготовка фахівців дошкільної освіти в контексті Болонської угоди” (16-17 травня 2006 року). – Херсон: Айлант, 2006. – С. 68-72.
14. Садовенко С.М. Український музичний фольклор у музичному розвитку дошкільників // Україна – Світ: від культурної своєрідності до спорідненості культур: Зб. матеріалів Міжнарод. наук.-практ. конф., Київ, 25-26 травня 2006 р. – К.: ДАКККіМ, 2006. – Ч. 2. – С. 267-271.
15. Садовенко С.М. Експериментальна методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору // Українська культура в контексті сучасних наукових досліджень та практичних реалій: Зб. матеріалів Всеукр. наук.-практ. конф., Київ, 21-22 грудня 2006 р. – К.: ДАКККіМ, 2007. – Ч. 2. – С. 212-217.
16. Садовенко С.М. Особливості розвитку музичної пам'яті дошкільнят // Мистецька освіта в контексті європейської інтеграції: теоретичні та методичні засади розвитку / Тези міжнародної наукової конференції (30 червня – 2 липня 2004 р.). – Київ-Суми, 2004. – С. 345-347.

Садовенко С.М. Методика формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку (на матеріалі українського фольклору). – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.02 – теорія та методика навчання музики і музичного виховання. – Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова. – Київ, 2007.

Дисертацію присвячено теоретико-експериментальному дослідженню проблеми формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору. У дослідженні

визначено організаційно-методичні засади формування музичних здібностей дошкільників, науково обґрунтовано і перевірено на практиці експериментальну методику формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського фольклору.

“Музичні здібності” дошкільників визначено як стійкі індивідуально-психологічні властивості дитини, що забезпечують успішність музичної діяльності. Доведено, що в результаті цілеспрямованого оволодіння різними видами музичної діяльності відбувається формування музично-слухових здібностей, здібностей до різних видів музичної діяльності та музично-творчих здібностей, які в сукупності складають структуру музичних здібностей дітей дошкільного віку. Розкрито особливості українського музичного фольклору, обґрунтовано його дієвість у формуванні музичних здібностей дітей. Визначено критерії й показники, встановлено рівні сформованості музичних здібностей дошкільників. Запропоновано методику формування музичних здібностей у дітей дошкільного віку на матеріалі українського музичного фольклору в сукупності адаптаційно-мотиваційного, репродуктивно-інформаційного й творчо-діяльнісного етапів.

Ключові слова: музичні здібності, структура музичних здібностей, діти дошкільного віку, методика формування музичних здібностей, український музичний фольклор.

Садовенко С.Н. Методика формирования музыкальных способностей у детей дошкольного возраста (на материале украинского фольклора). – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.02 – теория и методика обучения музыке и музыкального воспитания. – Национальный педагогический университет имени М.П.Драгоманова, Киев, 2007.

Научный труд посвящен теоретико-экспериментальному исследованию проблемы формирования музыкальных способностей у детей дошкольного возраста, разработке и апробации методики формирования музыкальных способностей дошкольников на материале украинского фольклора. В диссертации определены организационно-методические основы и разработана экспериментальная методика формирования музыкальных способностей у дошкольников на материале украинского музыкального фольклора. “Музыкальные способности” детей дошкольного возраста определены как устойчивые индивидуально-психологические свойства ребенка, которые являются предпосылкой и залогом успешности музыкальной деятельности. В исследовании раскрыты особенности украинского музыкального фольклора, которые состоят в многофункциональности, синкретичности, доступности музыкального языка, действенности в естественном формировании у детей младшего и среднего дошкольного возраста музыкальных способностей. Разработаны критерии и показатели сформированности музыкальных способностей дошкольников: уровень эмоционального интереса ребенка к музыкальной деятельности; степень

формирования элементарных вокально-слуховых навыков и представлений; степень формирования ритмически-языково-двигательных умений; способности детей к музыкально-творческой деятельности. В соответствии с критериями выделены три уровня сформированности музыкальных способностей: низкий, средний, относительно высокий. В результате констатирующего эксперимента было определено, что у детей как контрольной, так и экспериментальной групп, исходный уровень сформированности музыкальных способностей был практически равнозначным. Наибольшее количество детей соответствовало низкому и среднему уровню, что послужило основанием для разработки экспериментальной методики. В работе обоснованы наиболее существенные для формирования музыкальных способностей у дошкольников организационно-методические основы, которые предполагают: организацию учебно-воспитательного процесса, органически соединяющую коллективные, групповые, индивидуальные формы работы и использование различных методов музыкального воспитания и обучения; использование на каждом этапе работы различных видов музыкальной деятельности; осознанное ограничение учебного материала музыкальным фольклором; создание естественной игровой среды, что соответствует интересам и потребностям детей дошкольного возраста; моделирование в музыкально-игровой форме реальных жизненных ситуаций и взаимоотношений детей и взрослых; систематическое побуждение малышей к поисково-творческой музыкальной деятельности и самовыражению в ней.

Формирование музыкальных способностей дошкольников осуществлялось в три этапа. Первый, *адаптационно-мотивационный*, готовил детей к активному участию в различных видах музыкальной деятельности путем создания музыкально-фольклорной среды, которая вызывала у них эмоциональный отклик на народную музыку, содействовала накоплению музыкального опыта, возникновению стойкой мотивации к музыкально-творческой деятельности и интересу к фольклору. Вторым этапом, *репродуктивно-информационный*, непосредственно был направлен на формирование музыкальных способностей у дошкольников, приобретение ими музыкально-творческих знаний, умений, навыков в целенаправленном учебно-воспитательном процессе. На третьем, *творческо-деятельном*, этапе проходило закрепление приобретенных музыкально-творческих знаний, умений, навыков детей, активизировались их творческие проявления, стимулировалось самовыражение детей в различных видах музыкально-творческой деятельности. Достижение целей и решение задач всех названных этапов требовало использования совокупности методов: “ускоренной адаптации”, “парного обучения”, “наглядно-образной музыкальной иллюстрации”, “ассоциативного”, “сопоставления уже известного детям музыкального материала и нового”, “художественного контекста”, “Я – актёр”, “педагогической активности”.

Проведенное исследование подтвердило выдвинутую гипотезу. Эффективность методики формирования музыкальных способностей у детей дошкольного возраста обеспечивается использованием синкретического по своей природе украинского музыкального фольклора, созданием условий для исполнения детьми многофункциональных ролей, привлечением родителей к учебно-воспитательному процессу. Предложенная методика показала высокую эффективность, о чем свидетельствует положительная динамика полученных результатов. Успешная апробация дает основание рекомендовать ее к внедрению в практику работы дошкольных и внешкольных учебно-воспитательных учреждений, а также школ эстетического воспитания.

Ключевые слова: музыкальные способности, структура музыкальных способностей, дети дошкольного возраста, методика формирования музыкальных способностей, украинский музыкальный фольклор.

Sadovenko S.M. Methods of pre-school children' music abilities' formation (on material of Ukrainian folklore). – Manuscript.

The dissertation on the degree of Candidate of Pedagogies on Speciality 13.00.02 – Theory and methods of music studying and musical education teaching. – Mykhaylo Dragomanov National Pedagogical University. – Kyiv, 2007.

The dissertation focuses on theoretical and experimental studying of the problem of pre-school children' musical abilities formation using Ukrainian folklore. Scientific and methodical foundations, organizational and pedagogical principles are defined. Methods of musical abilities formation using integrative approach as one of the most fruitful means of pre-school children' music abilities' formation is elaborated.

“Musical abilities” as to pre-school children are defined as child' stable individual and psychological characteristics provide the successfulness' of children musical activities. It's proved that formation of musical perception abilities, abilities for different kinds of musical activities and musical creation abilities which make the structure of musical abilities is the result of purposeful developing of different kinds of musical activities. The main characteristics of the Ukrainian music folklore as well as its importance in the filed of children musical abilities natural formation are defined.

The system of criteria to determine the level of pre-school children' music abilities' formation is proposed. The author's method of pre-school children abilities' formation using Ukrainian music folklore combined together with adaptive, reproductive, creative stages is proposed.

Keywords: music abilities, structure of music abilities, pre-school children, methods of pre-school children' music abilities' formation, Ukrainian music folklore.